

JORDBRUKSFÖRVALTARNA 2015-06-07

C /O Curt Malmenstedt
Uppsala Akademiförvaltning
Box 121
751 04 Uppsala
Tel 018-471 75 10

Näringsdepartementet

n.registrator@regeringskansliet.se

Jordbruksförvaltarna är en samarbetsorganisation för jordbruksförvaltningarna vi Uppsala stift, Stockholms stift, Strängnäs stift, Linköpings stift, Visby stift, Växjö stift, Lunds stift, Skara stift, Göteborgs stift, Lunds domkyrka, Stiftelsen Akademiemman vid Lunds universitet, Skogssällskapet och Uppsala Akademiförvaltning. Totalt förvaltar medlemmarna c:a 75.000 hektar jordbruksmark. All areal är utarrenderad på ett stort antal gårds- och sidorrendeavtal.

Jordbruksförvaltarna har tagit del av konkurrenskraftsutredningens slutbetänkande SOU 2015:15, "Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring". Vi vill därför avge följande yttrande:

För att uppnå en långsiktigt livskraftig jordbrukssektor i Sverige krävs det en förbättrad lönsamhet för jordbruksföretagen. Därför behövs det en samlad strategi för utveckling av jordbrukets hela potential. En sådan strategi måste vara uthållig och brett förankrad, såväl i riksdagen som i samhället i övrigt. På så sätt kan en framtidstro skapas i jordbruket, vilket är nödvändigt för att stimulera till den utveckling och de långsiktiga investeringar som behövs.

Vi anser att konkurrenskraftutredningen har identifierat de viktigaste problemområdena och hindren för att uppnå en livskraftig jordbrukssektor, och lämnat lämpliga förslag till åtgärder för att åstadkomma detta.

Utredningen pekar på jordbrukets betydelse för landet i följande sammanfattning: "Den svenska livsmedelsproduktionen kännetecknas av hög säkerhet och ett gott djurskydd. En livskraftig jordbruks- och trädgårdsproduktion är en väsentlig del i förvaltningen av landets naturresurser och en förutsättning för att nå flera miljö kvalitetsmål. Näringarna tillhandahåller också betydelsefulla ekosystemtjänster." Vi delar till fullo den uppfattningen och den underliggande analys som utredningen presenterar.

Vi skulle också vilja komplettera den bilden med den stora regionalpolitiska betydelse som jordbruket har. Jordbruket är en viktig motor för en livskraftig landsbygd.

Jordbruksföretagen bidrar till sysselsättning, såväl direkt som indirekt, i stort sett alla delar av landet, och är en av få branscher som genererar sysselsättning i glesbygd.

En annan viktig aspekt på jordbruket är dess betydelse i olika krissituationer. Det finns skäl att överväga om vår låga (och sjunkande) självförsörjningsgrad skulle kunna medföra problem i olika krissituationer. Sådana kriser skulle kunna uppstå av många olika orsaker t.ex. avspärrning, handelshinder och marknadsstörningar eller minskad global livsmedelsproduktion på grund av klimatförändringar.

Vi delar utredningens uppfattning att jordbruks- och trädgårdsnäringen står inför stora utmaningar för att nå en ökad konkurrenskraft och produktion. Vi instämmer också i mycket hög utsträckning i de analyser som utredningen gör, och de förslag till åtgärder som presenteras. Här nedan följer en sammanställning av våra åsikter och de punkter där vi vill se en utveckling eller förändring av förslagen:

Kap 2 Strategi för tillväxt och värdeskapande

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

Kap 3 Företagande

För att uppnå en ökad produktivitet måste systemen stimulera till aktivt brukande av marken. I dag ligger, som utredningen påpekar, en hel del produktiv areal i träda. En åtgärd som snabbt skulle ge effekt vore att begränsa möjligheterna till arealstöd för träda på ett sådant sätt att inte hela företag kan läggas i träda med fullt arealstöd.

Vi vill också peka på att de förslag som nu finns när det gäller vattendirektivet riskerar att leda i en motsatt riktning, nämligen att stora arealer produktiv mark tas ur bruk.

3.1 Strukturuomvandling

Vi delar utredningens uppfattning att det för en ökad konkurrenskraft behövs en fortsatt strukturuomvandling. Det är emellertid också mycket viktigt för effektiviteten inom växtodlingen med en god arrondering, d.v.s. korta köravstånd, god figuration på skiftena, en rimlig storlek på skiftena, få brukningshinder o.s.v. Ett stort hinder för att uppnå detta är biotopskyddet för små åkerimpediment, diken och stenmurar. Under 2014 ändrades lagen för att ge lättnader i regelverket för borttagande eller anpassningar av sådana brukningshinder, i vissa fall under förutsättning att kompensationsåtgärder vidtas. Eftersom den goda arronderingen är viktig för effektiviteten bör den genomförda lagändringen utvärderas inom något år för att se om den givit avsedd effekt.

Ett ytterligare hinder för en god arrondering är det nya begreppet landskapselement som jordbruksverket infört för bl.a. diken. Borttagande av eller skada på landskapselement är

brott mot tvärvillkoren, och leder till avsevärda sanktioner, i form av avdrag på jordbruksstöden. Jordbruksverket har dessutom en definition av diken som är mycket mer långtgående än miljöbalken, vilket innebär att betydligt fler brukningshinder är skyddade än miljöbalken avsett. Den lättnad som ändringarna i miljöbalken syftar till har i praktiken blivit en skärpning genom det regelverk som jordbruksverket samtidigt har infört. Vi anser att regelverket för landskapselement snarast ska upphävas.

3.2 Företagande och inre effektivitet

Vi instämmer i utredningens analys.

3.3 Kapitalförsörjning och investeringar

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder, med följande komplettering: Vi vill särskilt understryka att kapitalförsörjningen för de helt arrenderade företagen är besvärlig, vilket hämmar utvecklingen av dessa företag. Det bör undersökas hur dessa företag ska kunna få tillgång till en kapitalförsörjning som ligger mer i nivå med den självägande jordbrukarens.

3.4 Riskhantering

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

3.5 Ägarbyte och delat ägande

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder, med följande komplettering: Utredningen pekar på den åldersstruktur som råder inom jordbruket, med ett stort antal äldre brukare. (Det kan visserligen finnas några felkällor i statistiken, t. ex. kan det bakom en brukare på 70 år döljas en medbrukare ur nästa generation. Vidare kan en äldre brukare i praktiken ha överlåtit brukandet på någon yngre genom skötselavtal) Vi tror att det generellt är negativt för jordbrukets produktivitet och utveckling med en äldre brukarkår, även om det naturligtvis finns många undantag. Det skulle därför vara positivt med åtgärder som kan stimulera till tidigare generationsskiften, upplåtelser och överlåtelser av mark eller hela företag. De stöd som ges till yngre lantbrukare inom landsbygdsprogrammet är inte tillräckligt stora för att fungera som en sådan stimulans.

3.6 Jordförvärvslagstiftningen

Vi instämmer i utredningens förslag om att utreda konsekvenserna av förändringar i jordförvärvslagen ur ett helhetsperspektiv.

Utöver de problem som utredningen tar upp vill vi också peka på en del ytterligare problem som finns med den nuvarande lagstiftningen. Ett problem är den korta tiden för att återinvestera i ny mark sedan en juridisk person har upplåtit mark för naturreservat eller sålt mark. Det kan innebära att den fastighetsägare som inte hinner återinvestera i mark, som ligger väl till för företaget, tvingas köpa mark som man egentligen inte är intresserad av för

att inte för evigt ha förlorat utrymme i företags arealbalans. Andra företag ligger kvar med mark som man egentligen vill sälja eftersom det inte finns omedelbar tillgång till ersättningsmark. Det innebär en suboptimering för företaget och en onödig marknadsstörning på fastighetsmarknaden.

Ett annat problem är att en juridisk person som säljer mark till en kommun inte får tillgodoräkna sig detta i arealbalansen. Detta innebär en svårighet för kommunerna att komma åt mark för deras samhällsutbyggnad.

Ett ytterligare problem är att kommuner inte har möjlighet att få förvärvstillstånd för att köpa mark som kan användas som bytesmark med jordbrukare som drabbas av samhällsutbyggnad. Kommunerna får endast köpa mark som är planerad för samhällsutbyggnad.

Det är särskilt viktigt att utreda om en utvidgning av möjligheterna för juridiska personer att köpa jordbruk kan innebära en prisökning på sådana fastigheter. Det skulle i så fall vara en utveckling i fel riktning

3.7 Arrendelagstiftningen

Det är mycket kapitalkrävande att starta ett jordbruksföretag, vilket hämmar nyrekryteringen i jordbrukssektorn. Ungdomar med god kompetens men litet kapital har inte möjlighet att etablera sig som jordbrukare. Branschen går därmed miste om kompetens som skulle kunna bidra till utvecklingen av jordbruket. För att minska kapitalbehovet skulle det behövas ett utbud av gårdsarrenden. På så sätt skulle det kunna finnas en "karriärväg" för den unge lantbrukaren som skulle kunna etablera sig på ett mindre arrende och bygga upp ett företag som sedan kan växa antingen genom fler eller större arrenden eller genom köp av en gård. I dag upplåts i princip inga gårdsarrenden av privata jordägare på grund av det mycket starka besittningsskyddet. Jordägarna känner en oro att de inte kan få tillbaka förfoganderätten över sin fastighet när de behöver det, och väljer därför hellre att upplåta enbart marken på ettårsavtal eller med skötselavtal. Vi föreslår därför en möjlighet att upplåta nya gårdsarrenden med ett begränsat besittningsskydd. Därigenom skulle det kunna uppstå ett betydligt större utbud av gårdsarrenden.

Vi instämmer i stort i utredningens stöd för arrendeutredningens förslag. Dock anser vi att det regelverk som föreslås i arrendeutredningen när det gäller besittningsskyddet ska gälla alla sidoarrendeavtal, och inte enbart de som är fem år eller kortare.

Full avtalsfrihet vid fastställande av arrendeavgiften för alla arrendeavtal skulle innebära en avsevärd förenkling jämfört med dagens system. I dag råder full avtalsfrihet när det gäller avgiften endast vid nyupplåtelse. Tvister om arrendebeloppets storlek innebär belastningar för såväl parterna som arrendenämnderna. Det kan också ofta vara svårt för parterna att förutse resultatet av arrendenämndens prövning. Samtidigt blir effekten av full avtalsfrihet i praktiken att besittningsskyddet upphör, om man i övrigt utgår från den arrendelagstiftning

vi har idag, och arrendeutredningens förslag. Med fri prissättning skulle det bli så att när man kommer till förlängningssituationen så upphör arrendet om inte parterna blir överens om avgiften.

Kap 4 Regler och villkor

Den tillsynsverksamhet som framförallt kommunerna bedriver gentemot jordbruket fungerar mycket olika i olika kommuner. Det vore önskvärt om tillsynsarbetet bedrevs på ett likartat sätt i hela landet, och på ett sätt som inte blir betungande för jordbruksföretagen. Avgifterna varierar också mycket, och är även de i vissa områden betungande. Det behövs därför en översyn även av dessa.

4.1 Kostnader för arbetskraft

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

4.2 Produktionsmedelsskatter

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

4.3 Djurskydd

När det gäller djurskyddet anser vi att det är mycket angeläget att sträva efter ett regelverk inom EU som ligger i paritet med det regelverk som vi har i Sverige i dag. Så länge det inte är uppnått har det svenska jordbruket en sämre konkurrenskraft än jordbruket i övriga Europa, med import som följd. Det innebär att svenska konsumenter i större och större utsträckning köper livsmedel som producerats med lägre ställda djurskyddskrav, samtidigt som svenska lantbrukare tvingas minska sin produktion på grund av denna konkurrens. Enligt EU:s regelverk kan inte vår höga ambitionsnivå kompenseras eftersom vår ambitionsnivå är fastlagd enligt svensk lag. Slutsatsen måste då bli att Sverige bör harmonisera djurskyddslagstiftningen med EU:s regelverk, och sedan utnyttja möjligheterna att kompensera de lantbrukare som arbetar med en högre ambitionsnivå (d.v.s. Sveriges nuvarande nivå). Det är mycket viktigt att förändringar i djurskyddet inte äventyrar konsumenternas förtroende för svensk djurhållning.

4.4 Växtskydd

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

4.5 Tillståndsprövning av jordbruksverksamhet

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

5.2 Livsmedelsindustrins konkurrenskraft

Vi instämmer i utredningens analys

5.3 Export av livsmedel och jordbruksvaror

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder

5.4 Marknadsmakt inom livsmedelskedjan

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder. Därutöver anser vi att Konkurrensverkets uppdrag även ska omfatta en undersökning om marknadskoncentrationen i handeln påverkar små livsmedelsproducenters möjlighet att ta sig in på marknaden på ett negativt sätt.

5.5 Medvetna konsumenter

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder. Vi vill också peka på att den offentliga upphandlingen av livsmedel kan och bör anpassas så att små lokala leverantörer ges möjligheter att delta i upphandlingarna.

5.6 EU:s marknadsreglerande åtgärder

Vi instämmer i utredningens analys.

Kap 6 Kunskap och innovation

Vi instämmer i utredningens analys och förslag till åtgärder.

För JORDBRUKSFÖRVALTARNA

Curt Malmenstedt

Ordförande